

Kultura polityczna Tajwanu

Współczesna kultura polityczna Tajwanu kształtowana jest przez szereg czynników, które warto analizować zarówno w ujęciu lokalnym, jak i międzynarodowym, a także w odniesieniu do dziejów tego kraju¹. Charakterystyka wewnętrznych zmian kultury politycznej Tajwanu odnosi się głównie do czasów i doświadczeń wojсковych rządów narodowców, którzy z powodu poniesionej klęski w Chinach kontynentalnych w 1949 r. schronili się na pobliskiej wyspie Tajwan i podporządkowali sobie jej mieszkańców. Ucieleśnieniem ich metod sprawowania władzy na Tajwanie był stan wojenny, który trwał ponad trzydzieści osiem lat². Pod koniec lat 80. XX w. rozpoczęły się przemiany polityczne, które doprowadziły współczesny Tajwan do demokratycznego ustroju o semiprezydenckim sposobie sprawowania rządów. Wieleletnia władza jednej partii zmarginalizowała znaczenie ludności autochtonicznej i doprowadziła do utrwalenia podziałów społecznych na wyspie. Współcześnie występują silne antagonizmy pomiędzy grupami przybyszów na Tajwan z różnych okresów imigracji, ale umożliwiły one nie tylko tworzenie politycznych aliansów, lecz także wybaczenie swoim faworytom potknięć, nawet jeśli działania te naruszają obowiązujące normy prawne. Dodatkowo, szczególną wypadkową tajwańskiej polityki są kwestie międzynarodowe, gdyż w 2012 r. uznanie Republiki Chińskiej deklarowały jedynie dwadzieścia trzy państwa świata. Problem ten pozostaje stałym motywem kolejnych kampanii wyborczych.

Od początku okresu przemian ustrojowych Tajwan stał się obszarem wnikliwych eksploracji badaczy. Dla zewnętrznego obserwatora tajwańskiej sceny politycznej szczególnie wyjątkowo przedstawiają się przygotowania do wyborów ogólnokrajowych oraz przebieg kampanii. Na szczęblu tym Tajwańczycy wybierają prezydenta i wiceprezydenta oraz przedstawicieli do legislatury. Wybory stanowią jednocześnie cezury oddzielające politykę wygranych od swych poprzedników, co w warunkach tajwańskich może określać nawet bardzo silne fluktuacje. Prezentowany artykuł

¹ Zgodnie ze zwyczajem, kiedy w niniejszym artykule mowa o Tajwanie, nazwa odnosi się do zajmowanych przez Republikę Chińską wysp: Tajwanu, Peskadorów, Kinmen (Jinmen) i Matsu (Mazu).

² Stan wojenny na Tajwanie trwał od 1949 do 1987 r.

uwzględnia tę praktykę. Jego celem jest analiza kultury politycznej w istotnych momentach dziejów demokratycznego Tajwanu od 1989 r., kiedy miały miejsce pierwsze wolne wybory do legislatury, do roku 2012, w którym po raz pierwszy w historii w tym samym czasie zostały przeprowadzone zarówno wybory prezydenckie, jak i parlamentarne. W okresie tym miały miejsce nie tylko kampanie poprzedzające wybory prezydenckie oraz parlamentarne, Tajwańczycy wybierali również swych przedstawicieli do samorządów i władz lokalnych oraz przeprowadzali referenda.

Prezentowana analiza została przeprowadzona na podstawie wyników głosowań, przeglądu literatury, a także jawnej obserwacji uczestniczącej podczas przygotowań do kampanii wyborczej jesienią 2011 r., przez kampanię w styczniu 2012 r., aż po same wybory 14 stycznia 2012 r. Podczas kampanii 2011/2012 r. autorka odwiedziła sztaby pięciu głównych partii politycznych w Tajpei oraz na obszarach wiejskich, obserwowała pracę terenową kandydatów do parlamentu, zarówno podczas wieców wyborczych, jak i w trakcie ich codziennej kampanii prowadzonej na ulicach, targach i w świątyniach oraz w lokalnych biurach swoich partii, wzięła wreszcie udział w masówkach dwóch głównych ugrupowań, pomiędzy którymi doszło do ostatecznego starcia wyborczego. Przeprowadzone wywiady oraz obserwacje podzieliły obraz kultury wyborczej Tajwanu znany dotąd z literatury, mediów oraz przekazów Tajwańczyków.

Scena polityczna Tajwanu

Na Tajwanie zarejestrowanych jest ponad dwieście partii politycznych, jednak lokalną scenę polityczną tworzą nieprzerwanie od lat 90. XX w. dwa konkurujące ze sobą stronnictwa: „niebieskich” i „zielonych”³. Koalicja „niebieskich” to grupa partii uznających przywództwo Partii Narodowej (Guomindang, KMT), m.in.: Partia Najpierw Naród (Qinmindang, People's First Party, PFP) i Nowa Partia (Xindang, New Party, NP)⁴. Koalicję „zielonych” konstituują zrzeszeni wokół Demokratycznej Partii Postępowej (Minjindang, Democratic Progressive Party, DPP). W tym gronie drugą istotną siłą polityczną jest Unia Solidarności Tajwanu (Tailian, Taiwan Solidarity Union, TSU). Pięć partii politycznych zrzeszonych w dwóch stronnictwach oddaje współczesną tajwańską scenę polityczną. Daremnie szukać pomiędzy nimi wyraż-

³ Dokładna liczba partii politycznych to dwieście jedenaście, według danych rejestracyjnych tajwańskiego MSW z 16 stycznia 2012 r., *Zhonghua Minguo Neizheng Bu*, http://www.moi.gov.tw/dca/02people_005-1.aspx?sn=10 (dostęp: 20.01.2012).

⁴ Występujące w tekście nazwy i nazwiska tajwańskie, jeśli nie przyjęły się w języku polskim, zapisano w standardzie *pinyin* bez znaków tonalnych, który co prawda nie jest tam powszechnie stosowany, ale funkcjonuje w publikacjach międzynarodowych. Wyjątek stanowią nazwiska polityków i autorów, które zapisano zgodnie z ich preferencjami lub sposobem zastosowanym przez wydawców przywoływanych tekstów, co dotyczy również kolejności zapisu imienia i nazwiska. Standardowo i zgodnie z tradycją tajwańskie nazwisko poprzedza imię, które zazwyczaj składa się z dwóch znaków.

nych podziałów politycznych. Są to stronnictwa prawicowe, z których „niebiescy” są bardziej konserwatywni, a „zieloni” bardziej liberalni.

Głównymi tematami sporów międzypartyjnych są kwestie etniczne oraz problem stosunków z Chinami⁵. Do tych zagadnień odwołują się też programy polityczne poszczególnych partii. Wybory na Tajwanie podkreślają więc w dyskursie politycznym znaczenie korelatów tożsamości etnicznej i nacjonalizmu⁶. Uznanie roli własnego narodu w polityce Tajwanu oraz określenie państwowości wikła bowiem nadrzędny problem, tj. stosunki z Chinami, a trzon podziału społecznego wyraża się głównie w języku, w którym porozumiewają się poszczególne grupy etniczne. Dominującą grupą ludności są bowiem tzw. beshengrenowie (85%) – osoby, których przodkowie przybyli na Tajwan przed 1895 r., kiedy to wyspa dostała się w ręce Japończyków. W tej grupie dominują Hoklo i Hakka (82 i 18%). Ci pierwsi utożsamiani są ze zwolennikami DPP i stanowią o sile partii, a korzystają z języka minnańskiego. Hakka mówią w języku hakka. Ich polityczni przeciwnicy z KMT to głównie tzw. waishengreni – przybysze z kontynentu z czasów ucieczki Chiang Kai-Sheka (13%), którzy korzystają z języka mandaryńskiego. Ludność autochtonicka stanowi najmniejszą część społeczeństwa Tajwanu, około 2%⁷.

W kontekście politycznym etniczność Tajwańczyków często staje się „zakładnikiem” retoryki wyborczej. Interes jednej grupy jest nierzadko przeciwstawiany innej, a idea budowy nowej tajwańskiej tożsamości jeszcze nie nabrała mocy wprowadzenia, chociaż sięga lat 80. XX w. i była wówczas orężem w walce z nacjonalistami o ustanowienie demokracji. W latach 90. przeżywała renesans i pozostawała kluczową koncepcją dla wielu Tajwańczyków, spragnionych wolności i uznania międzynarodowego. Wtedy to tożsamość etniczna była wiodącym wyznacznikiem sympatii politycznych i wyborczych. Co więcej, sama przynależność do danej partii politycznej najsilniej związana była z określoną tożsamością etniczną⁸. Współcześnie siły te wydają się zbyt słabe, aby sprostać wyzwaniom, przed jakimi stoją Tajwańczycy, czego dowodzą nie tylko wyniki wyborów, ale i stosowana retoryka, która znacząco zmieniła się na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat. Niezmiennie jednak problematyka polityczna głęboko angażuje uwagę wyborców, szczególnie podczas kampanii, co nie zaskakuje, gdy wziąć pod uwagę naturalną dla ludzi emocjonalność pod wpływem poruszanych problemów dotyczących duchowej i społecznej warstwy kultury⁹. Każde kolejne wybory na Tajwanie pozostają istotnym doświadczeniem politycznym większości społeczeństwa i są szeroko dyskutowane na co dzień. Współczesna stra-

⁵ Kiedy w niniejszym artykule mowa o Chinach, nazwa dotyczy Chińskiej Republiki Ludowej, ChRL.

⁶ Ko Yu-fen, *The festive machine: Taiwan's 2004 elections as popular culture*, [w:] *Elections as popular culture in Asia*, ed. Chua Beng Huat, Abingdon, Oxon 2007, s. 22.

⁷ Szerzej na ten temat zob. B. Zemanek, *Tajwańska tożsamość narodowa w publicystyce politycznej*, Kraków 2009.

⁸ *Taiwan's International Status: History and Theory*, ed. Chen Yi-shen, Hsueh Hua-yuan, Li Ming-juinn, Hu Ching-shan, Taipei 2005, s. 12.

⁹ Ko Yu-fen, *The festive machine...*, s. 25.

tegia politycznego zaangażowania społeczeństwa przez partie polityczne polega na odwoływaniu się do zbiorowego udziału i odpowiedzialności, tj. do idei „wyborów jako sprawy publicznej”¹⁰. Kluczowe w analizie problemu są odwołania do konfucjanizmu, którego tradycja i wartości jednoczą społeczeństwo Tajwanu. Wedle tej nauki, zbiorowość góruje nad jednostką, a interesy kolektywne nad indywidualnymi. Relacje rodzinne określają schemat budowania więzi na wyższych poziomach integracji społecznej. Ważna pozostaje świadomość praw i obowiązków przysługujących każdemu z osobna. Właściwe wypełnianie powinności przez jednostki wpływa na funkcjonowanie całego mechanizmu, zatem można powiedzieć, że niedopełnienie obowiązków osobistych prowadzi do szerszych zaburzeń społecznych. Państwo traktuje się jako wspólne przedsięwzięcie (wielka rodzina), w którym uczestniczą wszyscy obywatele, decydujący poprzez własne działania o jego sile i potencjale. Państwo cieszy się prestiżem, do władzy odnosi się z należyтым szacunkiem. Według tradycji konfucjańskiej rządzący posiadali mandat do rządzenia nadany przez niebo. Winni dbać o pomyślność i dobrobyt swoich poddanych. W sytuacjach, kiedy przedkładali własny interes nad dobro ogółu, lud zyskiwał moralne prawo do ich obalenia.

Nie sposób przemilczeć faktu, że w ewoluującym systemie politycznym Tajwanu lokalna racjonalność, wyrażająca się m.in. w bieżących interesach i kalkulacjach politycznych, zastępuje przejrzystość norm demokratycznych. W prowadzonej grze politycznej znajdziemy odwołania nie tylko do kultury symbolicznej, ale i społecznej, jak np. do charakterystycznej sieci powiązań i zależności *guanxi*, a także problemu „utrąty twarzy” (*mianzi*) – które odwołania te wyjaśniają sposoby prowadzenia gry wyborczej. Praktyki wyborcze koncentrują się przede wszystkim na społecznych zwyczajach Tajwańczyków, a więc uznaniu tradycji i religijności¹¹, w które jednak na dobre wkradła się nowoczesność¹². Wybory stały się stałym elementem kultury masowej, a ich przeżywanie rozrywką, której nie odmawia sobie zdecydowana większość społeczeństwa.

¹⁰ *Ibidem*, s. 23-24.

¹¹ Znakomita większość mieszkańców wyspy to buddyści, taoiści oraz wyznawcy ludowych wierzeń chińskich. Stanowią oni ponad 75% konfucjańskiego społeczeństwa. Blisko 5% wyznaje chrześcijaństwo. Ponad deklarowanym podziałem religijnym aż 90% Tajwańczyków przyznaje się do wypełniania rozmaitych praktyk, takich jak: oddawanie czci bóstwom i przodkom, wróżby, intonowanie imion Buddy, czytanie tekstów religijnych, medytacja, modlitwa, codzienna skrusza i dziękczynność. Zob. E.Y. Liu, S. Schie man, Jang Sung Joon, *Religiousness, Spirituality, and Psychological Distress in Taiwan*, „Review of Religious Research” 2011, vol. 53, issue 2, s. 138.

¹² Szczególną rolę w procesie modernizacji Tajwanu odegrała silna współpraca ze Stanami Zjednoczonymi. Możliwość emigracji, a poprzez nią nieutrudniony dostęp do wytworów amerykańskiej kultury oraz edukacji bez wątpienia inspirował i kształcił Tajwańczyków w wielu dziedzinach.

W stronę demokracji

W 1988 r., w wyniku nagłej śmierci Chiang Ching-kuo, syna Chiang Kai-sheka, fotel prezydencki przejął Lee Teng-hui (Li Deunghui). Życzeniem zmarłego prezydenta było zakończenie monopolu władzy rodziny Chiang. Cztery lata wcześniej Lee został wybrany jego zastępcą, dlatego przejęcie władzy odbyło się w sposób naturalny¹³. Jednak to nie prezydentura Lee stała się cezurą określającą nadejście przemian demokratycznych na Tajwanie. Już pod koniec lat 70. XX w. prezydent Chiang oraz przedstawiciele elity KMT zdawali sobie sprawę z nieuchronności współpracy z coraz silniejszą opozycją. Spotkania liderów miały wtedy charakter nieoficjalny¹⁴. Można było nawet odnieść wrażenie, że ich efektywność była niska, jeśli skuteczność analizować przez pryzmat tzw. incydentu, jaki miał miejsce w Kaohsiung 10 grudnia 1979 r., a związany był z brutalnym stłumieniem manifestacji z okazji obchodów Dnia Praw Człowieka i aresztowaniem działaczy opozycyjnych. Podobnym fiaskiem zakończyło się powołanie w maju 1984 r. opozycyjnego stowarzyszenia – Tangwai Public Policy Research Association¹⁵. Ostatecznie z inicjatywy Chiang Ching-kuo w 1986 r. zalegalizowano działanie ruchu opozycyjnego wobec Partii Narodowej, określanego *tangwai*, jako odrębnego ugrupowania pod nazwą Demokratyczna Partia Postępowa, a następnie wybrano pierwszych jej przedstawicieli do legislatury¹⁶. Prezydent Chiang zachęcał także do zwiększenia udziału w życiu politycznym. Zezwolił obywatelom na swobodną wymianę tajwańskiej waluty oraz zniósł ograniczania w podróżach do Chin, a w lipcu 1987 r. ogłosił zakończenie stanu wojennego¹⁷.

W wyniku przemian liczba partii politycznych rosła bardzo szybko, a wraz z nią spadała jakość polityków, co było szczególnie zauważalne na terenach wiejskich, z uwagi na drenaż umysłów – postępującą migrację ze wsi do miast. Głównie na terenach wiejskich powszechne stawały się praktyki kupowania głosów wyborczych¹⁸. Źródła podają, że podczas pierwszej kampanii przed wyborami uzupełniającymi do legislatury udział Tajwańczyków w wiecach obydwu partii politycznych, DPP i KMT, rósł z dnia na dzień, aż do 2 grudnia 1989 r., czyli dnia wyborów¹⁹. Partia Narodowa prowadziła w tym czasie kampanię negatywną, wskazując, że opozycjoniści nie posiadają należytego doświadczenia i wykwalifikowanych elit do udziału

¹³ R. Green, *Modern Nations of the World. Taiwan*, San Diego 2001, s. 60.

¹⁴ Ch. Schafferer, *The Power of the Ballot Box. Political Development and Election Campaigning in Taiwan*, Lanham 2003, s. 106-107.

¹⁵ *Ibidem*, s. 107. *Tangwai* od chińskich wyrazów *tang* i *wai*, które można przetłumaczyć jako „spoza partii”, tj. partii rządzącej w systemie monopartyjnym, jaką była KMT.

¹⁶ 28 września 1986 r. założono DPP, co umożliwiło członkom partii udział w wyborach do Yuanu Ustawodawczego 6 grudnia 1986 r.

¹⁷ M.A. Rubinstein, *Political Taiwanization and Pragmatic Diplomacy: The Eras of Chiang Ching-kuo and Lee Teng-hui*, [w:] *Taiwan. A New History*, ed. idem, New York 2007, s. 446-447.

¹⁸ Ch. Schafferer, *The Power of the Ballot Box...*, s. 111.

¹⁹ M.A. Rubinstein, *Political Taiwanization...*, s. 449, [za:] R.O.C. wired with election fever FCJ vo. 6, no. 92 (November 30, 1989).

w życiu politycznym. Ostatecznie DPP zdobyła dwadzieścia jeden miejsc w legislaturze (20,8%), podczas gdy KMT – siedemdziesiąt dwa mandaty (71,3%), a inne partie osiem (7,9%)²⁰. Pomimo iż narodowcy zachowali większość, zdobyte przez opozycję miejsca odbierane były jako wygrana w wyborach i symboliczne przypieczętowanie przełamania monopolu rządzących²¹.

W 1994 r. przyjęto poprawkę do konstytucji, na mocy której wybory prezydenckie miały być odtąd przeprowadzane w sposób bezpośredni. Dwa lata później Tajwańczycy w pierwszych powszechnych wyborach, większością 54%, wybrali prezydenta Lee na kolejną, czteroletnią kadencję. Wydarzenie to co prawda odbiło się kryzysem w stosunkach z Chinami, ale obywatele zyskali mocny filar w dalszej budowie demokracji²². Zaufanie, jakim został wtedy obdarzony prezydent Lee, nie zmieniło się na przestrzeni lat. Dzisiaj uważany jest on za skutecznego kontynuatora reform, któremu Tajwańczycy wiele zawdzięczają, jednak nie bez przekąsu, gdyż w wymiarze prowadzonej przez niego gry politycznej – za stratega konsekwentnie realizującego obrany cel²³.

Od czasów prezydentury Lee kultura polityczna Tajwanu nabrała nowego wymiaru, z protestami ulicznymi grup interesu i spektakularnymi kampaniami wyborczymi²⁴. Sam prezydent zyskał na Zachodzie przydomek „Pan Demokracja” („Mr. Democracy”)²⁵. Nie docenia tego jednak większość Tajwańczyków, np. ankietowani przez autorkę wskazywali, że prezydent Lee to raczej zręczny polityk, który wykorzystał sytuację i znalazł się u sterów władzy, kontynuując reformy zapoczątkowane dekadę wcześniej. Zarzuca mu się brak charyzmy w doprowadzeniu do końca kwestii niepodległości oraz zbytnią poddańczość wobec znaczących w regionie mocarstw: Stanów Zjednoczonych i Japonii, czy wręcz hipokryzję w odwoływaniu się do tożsamości tajwańskiej w sytuacji, gdy zarówno edukację, jak i szkolenie zawodowe odebrał on w Japonii.

Do prawdziwego zwrotu w retoryce wyborczej na Tajwanie doszło wraz z sukcesami Chen Shui-biena, polityka DPP. 3 grudnia 1994 r. został on wybrany na urząd burmistrza Tajpej. Było to podczas wyborów samorządowych, pierwszych w wol-

²⁰ M.L. Lasater, *A Step Toward Democracy. The December 1989 Elections in Taiwan, Republic of China*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington 1990, s. 47.

²¹ J. Bosco, *Faction versus Ideology: Mobilization Strategies in Taiwan's Elections*, „The China Quarterly” 1994, no. 137, s. 28-30.

²² Wizyta prezydenta Lee na Uniwersytecie Cornella w Stanach Zjednoczonych spowodowała kolejny kryzys w stosunkach ponad Cieśniną Tajwańską. Po atakach medialnych Chiny rozpoczęły testy pocisków raketowych w kierunku Cieśniny oraz postawiły w stan gotowości siły zbrojne w prowincji Fujian. W odpowiedzi na to w Stanach Zjednoczonych zdecydowano o wysłaniu w region marynatki wojennej. Napięcie trwało aż do wyborów w marcu 1996 r. J.F. Copper, *Taiwan. Nation-State or Province?*, Boulder 1999, s. 47.

²³ Przed wyborami 2012 r. spekulowano na temat możliwości zaangażowania się prezydenta Lee w kampanię po stronie Tsai Ing-wena. Ostatecznie sędziwy prezydent udzielił jej poparcia podczas ostatniego wiecu, w przededniu wyborów.

²⁴ R. Green, *Modern Nations...*, s. 61.

²⁵ T. Emerson, *The making of a democrat*, „Newsweek”, 20.05.1996, s. 10-15.

nym kraju, które spotkały się z prawdziwym zaangażowaniem wyborców, a także pierwszych szeroko komentowanych w mediach²⁶. Starcia pomiędzy kandydatami KMT, DPP i NP²⁷ miały oczywiście wymiar debaty politycznej w telewizji, jednak prawdziwego kolorytu kampanii wyborczej dodawały często organizowane i popularne wiece wyborcze. Starania kandydatów potwierdziła wysoka frekwencja wyborcza na poziomie 78,53% uprawnionych do głosowania w mieście Tajpej. Wygrana Chena (43,67%), przeciętnego obywatela urodzonego na Tajwanie, była mimo wszystko wielkim zaskoczeniem, gdyż Tajpej zdominowane było przez wyborców koalicji „niebieskich”. Właśnie podział głosów elektoratu „niebieskich” zadziałał na niekorzyść kandydatów tych partii. Na sukces Chen Shui-biena złożyły się jego opozycyjna przeszłość, sprawność i skuteczność w legislaturze oraz wyborczy PR. Podczas kampanii kandydat unikał tematów związanych z tożsamością etniczną i odwoływaniem się do sumienia narodowego elektoratu. Nie omieszczał jednak poruszyć ludzkich uczuć, np. występując podczas wieców ze swoją sparaliżowaną i jeżdżącą na wózku inwalidzkim żoną czy używając emocjonalnej retoryki. Stworzył wizję lepszego życia, także dla starszych mieszkańców metropolii, a mottem kampanii było przekształcenie Tajpej w miasto „nadziei i szczęścia”. Do sukcesu wyborczego przyczyniła się również współpraca i koordynacja działań w obrębie partii, z której rekrutował się kandydat²⁸. Wnioski te potwierdzają dane z sondażu opinii publicznej, jaki przeprowadzono po wyborach wśród tysiąca dwustu czterdziestu trzech mieszkańców Tajpej. Otóż 45,1% respondentów przyznało, że decydujący wpływ na oddanie głosu miały: urok osobisty kandydata, jego postawa moralna, wykształcenie, umiejętności, szczerość i uczciwość, a 23,7% ankietowanych za przyczynę podało rodzaj kampanii wyborczej²⁹.

Porażka KMT wiązała się z koniecznością reform i odsłaniała, istotne na tajwańskiej arenie politycznej, zjawisko korupcji, z jaką borykała się partia. Problem ten nie był jednak specyfiką tylko tej partii politycznej i rozstrzygano go publicznie. KMT na łamach „Central Daily News” obnażała polityków DPP i wskazywała na jej czarny charakter. DPP, która do tego celu używała „United Daily News”, tworzyła przymierza przeciwko złym praktykom we wrogiej partii. Listy z nazwiskami, prezentacje przyjętych bezprawnie dóbr i przekazanych łapówek, przykłady łamania prawa wyborczego, wreszcie korzystanie z działalności gangów w uprawianiu działalności politycznej stanowiły istotną część przekazu medialnego³⁰.

Partia Narodowa, chcąc utrzymać władzę, musiała podjąć starania o utrzymanie poparcia społecznego, jakim cieszyła się przed laty. W 1997 r. prezydent Lee podczas

²⁶ Tsai Wen-hui, *Bringing People Back*, [w:] *Collected Essays on Mayor elections in Taiwan at the turn of the 21st Century*, „Marylands Series in Contemporary Asian Studies” 2003, no. 1 (172), s. 23.

²⁷ Nowa Partia została założona 10 sierpnia 1993 r. przez polityków KMT niezadowolonych z polityki prezydenta Lee, będącego jednocześnie szefem Partii Nacjonalistycznej.

²⁸ Tsai Wen-hui, *Bringing People Back*, s. 32-33.

²⁹ *Ibidem*, s. 33-34.

³⁰ Ch. Schafferer, *The Power of the Ballot Box...*, s. 165-166.

kampanii wyborczej do legislatury wspierał kandydatów KMT, biorąc udział w wiecach wyborczych w całym kraju. W tamtym czasie sprawował także funkcję szefa partii. Łączenie tych stanowisk ostro krytykowała opozycja. Zwolennicy DPP oraz SRP³¹ starli się z ochroną siedziby partii w Taoyuan, gdy Chen przybył na spotkanie wyborcze jednego z kandydatów KMT. Wywiązała się również bójka pomiędzy sympatykami „niebieskich” i „zielonych”, zdemolowano samochody zwolenników KMT, którzy przybyli na wiec wyborczy swojego kandydata³². W tamtych czasach debaty w mediach, w których brali udział politycy, przepełnione były oskarżeniami kierowanymi pod adresem kontrkandydatów i obietnicami składanymi wyborcom, dotyczącymi polepszenia sytuacji bytowej, dotacji, subwencji czy wreszcie dodatków finansowych. Gdy jedni zapewniali o swojej szczerości, inni przypominali o ich niedociągnięciach, złożonych wcześniej obietnicach i zawiedzionych nadziejach. Ostatecznie wybory w 1998 r. wygrała KMT, która bez koalicjantów uzyskała ponad 46% miejsc w Yuanie Ustawodawczym. Dobrze wiodło się jej także w wyborach lokalnych oraz do rad miejskich. W 1998 r. Ma Ying-jeou odebrał fotel burmistrza Tajpei Chen Shui-bienowi³³. Ten jednak nie skapitulował i przystąpił do walki o najwyższe stanowisko w państwie.

Kandydatów na urząd prezydenta było pięciu. Partię Narodową reprezentował Lien Chan, któremu brakowało poparcia klasy średniej, zrozumienia, jak i żywiołowości, będących przepustką do tajwańskich serc³⁴. DPP popierało Chen Shui-biena, który wtedy cieszył się reputacją mądrego i rozważnego polityka, co pozwalało minimalizować wpływ negatywnej kampanii prowadzonej przez Liena, w której Chen pojawiał się jako „klaun” i „impulsywny maniak”. James Soong, wielki przegrany KMT, wystartował jako niezależny kandydat, co z góry skazywało go na przegraną. Pomimo różnych potknięć i nowatorskiego wizerunku Liena, Soong nie mógł jednak liczyć na poparcie większości nacjonalistów. W szeregach KMT szybko przyczepiono mu łatkę „zdrajcy”, której także Chen nie wahał się używać. Walka pomiędzy KMT a Soongiem rozgorzała na dobre jeszcze przed oficjalnym rozpoczęciem kampanii prezydenckiej, gdy wykluczono go z partii. Wkrótce później KMT poprowadziła medialną krucjatę przeciw „wrogowi partii”, do której włączył się prezydent Lee. Pojawiały się, znane z poprzednich kampanii, oskarżenia sprzeniewierzenia środków partyjnych i przekupstwa, ale tym razem wymierzone w Jamesa Soonga³⁵. Była to jednak broń obosieczna, która co prawda obniżyła notowania Soonga, jednak nie polepszyła sytuacji Liena i opinii o jego partii. Problem kupowania głosów wyborców znany był i praktykowany przez KMT od dawna³⁶. W tej rozgrywce Chen przedsta-

³¹ Partia Reformy Społecznej (Shehuigaigedang, Society Reform Party, SRP) została założona w 1997 r. przez Hsu Yun-teha w celu reprezentacji głosów mniejszości Hakka.

³² Ch. Schafferer, *The Power of the Ballot Box...*, s. 164.

³³ Urząd burmistrza Tajpei sprawowali wszyscy wybrani później na prezydenta Tajwanu.

³⁴ D. Roy, *Taiwan. A Political History*, New York 2003, s. 227.

³⁵ *Ibidem*, s. 228-300.

³⁶ Popularnie mówi się o *hei-jin*, co literalnie oznacza czarny-złoty/czarne złoto; terminem tym określa się praktykę kupowania głosów wyborczych. Lokalni gangsterzy organizujący pro-

wiał swoją partię jako „biedną i czystą”³⁷. Soonga popierali nieliczni politycy KMT zwani „gangiem Soonga” oraz Li Ao – kandydat Nowej Partii na urząd prezydenta. Dość zaskakująca w kampanii i jednocześnie niemająca wpływu na jej wyniki okazała się kandydatura Hsu Hsin-lianga, byłego opozycjonisty i przewodniczącego DPP w latach 1996-1998, który jako kandydat niezależny nawoływał do negocjacji warunków zjednoczeniowych³⁸.

Co znamienne dla wyborów, w 2000 r. wszyscy kandydaci często odwoływali się do kapitału kulturowego Tajwańczyków, gdy w swoich kampaniach używali języka tajwańskiego czy pokazywali się publicznie w świątyniach, składając ofiary i modląc się³⁹. Nawet rywalizacja pomiędzy „niebieskimi” miała wymiar etniczny, przypominający minioną dekadę, gdy Lien obnażał nietajwańskość Soonga⁴⁰.

Skomplikowana sytuacja na scenie przedwyborczej otworzyła sztabowi Chena możliwość zwycięstwa. Ogłosił on plany reform i uzdrowienia polityki i administracji państwowej. Nie omieszczał również dodać, że po wygranej zakończy sprawę majątków KMT⁴¹. Chen wygrał wybory niskim wynikiem, nieco ponad 39%, tuż za nim uplasował się James Soong, który zdołał przekonać do swojej kandydatury ponad 36% wyborców, a Lian – 23%. Pozostali dwaj kandydaci nie zdobyli poparcia nawet jednego procenta wyborców. Zwycięstwo Chena warto jednak analizować w odwróconej kategorii poparcia – to blisko 60% głosujących nie identyfikowała się z wybranym.

Zgodnie z systemem politycznym na Tajwanie prezydent powołuje prezydenta Yuanu Wykonawczego – premiera – oraz mianuje z jego rekomendacji wicepremier, ministrów i szefów komisji. Zwycięstwo Chen Shui-biena zagwarantowało zatem jego partii utworzenie rządu.

Na fali tych sukcesów w 2001 r. odbyły się wybory do legislatury. Ich wyniki potwierdziły wcześniejszy entuzjazm „zielonych”. 36,5% miejsc w Yuanie Ustawodawczym przypadło kandydatom DPP, podczas gdy KMT zdobyła 31,3% foteli. Do legislatury weszły również PFP i NP, dlatego koalicja „niebieskich” utrzymała w sumie przewagę nad „zielonymi” w stosunku 54,5 do 47,1%. Wygrana DPP ułatwiła zdolność partii do kierowania strukturami państwa.

W marcu 2004 r. miały miejsce wybory prezydenckie. Zwycięstwo odniósł prezydent Chen, ubiegający się o reelekcję. Sukces wyborczy zapewniła mu przewaga niespełna 30 tys. głosów (0,22%), przy liczbie ponad 16,5 mln uprawnionych do

ceder (kolor czarny) współpracują z zabezpieczającymi środki (kolor złoty). Zob. J.F. Copper, *Taiwan's 2008 Presidential and Vice Presidential Election: Maturing Democracy*, „Maryland Series in Contemporary Asian Studies” 2008, no. 1 (192), s. 23.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ D. Roy, *Taiwan...*, s. 228-300.

³⁹ T.B. Gold, *The 2000 Presidential Election and Taiwanese Identity*, [w:] *Taiwan's Presidential Election 2000. The First Major Cross-Strait Development in the 21st Century*, ed. P.H.P. Liu, Washington 2000, s. 22.

⁴⁰ J.F. Copper, *Consolidating Taiwan's Democracy*, Maryland 2005, s. 55.

⁴¹ *Ibidem*.

głosowania i frekwencji wyborczej na poziomie 80,28%⁴². Po raz drugi pokonał on Lien Chana, kontrkandydata z KMT. Kampania prezydencka była tak kontrowersyjna, jak negatywna, w czym nie odbiegała od poprzedniej. Politycy obrzucali się oskarżeniami w znanych już obszarach dotyczących etniczności oraz nielegalnego transferu środków państwowych.

Wydarzeniem, które na dobre zagościło we współczesnej historii politycznej Tajwanu, był postrzał prezydenta Chena i wiceprezydent Annette Lu (Lu Hsiu-lien) podczas przejazdu otwartym kabrioletem w trakcie wiecu w Tainan 18 marca 2004 r., w przededniu głosowania. Pomimo iż nie odnieśli poważnych obrażeń i zostali zwolnieni ze szpitala po opatrzeniu ran, incydent spowodował falę zdarzeń, które mogły mieć wpływ na wyniki wyborów. Cały kraj oczekiwał na wiadomości, szczególnie że obydwie partie odwołały wiece zaplanowane na ostatni wieczór przedwyborczy. Jeszcze przed północą prezydent wystąpił z apelem do Tajwańczyków o zachowanie spokoju, zapewniając o bezpieczeństwie państwa. Na komentarze oponentów w odniesieniu do tego wydarzenia nie trzeba było długo czekać. Pojawiły się nawet wątpliwości co do prawdziwości tego zdarzenia, gdyż cała sytuacja wydała się zaaranżowana⁴³. Rzeczywiście jej celem mogło być zdobycie dodatkowych głosów. To jednak pozostaje w sferze domysłów, szczególnie że w konsekwencji tego wydarzenia toczyło się kilka śledztw, zatrudniano zagranicznych ekspertów oraz powołano komisje śledcze. Dochodzenie w tej sprawie zostało zakończone przed upływem roku od zdarzenia. Podejrzanym o oddanie strzałów został bezrobotny trener zapasów, który później popełnił samobójstwo⁴⁴. Wokół sprawy do dzisiaj krąży wiele wątpliwości co do rekonstrukcji faktów oraz przeprowadzenia śledztwa przez policję. Politycy tajwańscy po raz kolejny pokazali, że w walce wyborczej wszystkie chwytły są dozwolone.

Wybory powszechne do legislatury w 2004 r. poprzedziła zaciekle kampania wyborcza. Wbrew sondażom wyniki wskazały na sukces parlamentarzystów z KMT, którzy zdobyli sto czternaście miejsc w Yuanie Ustawodawczym, podczas gdy DPP o trzystaście miejsc mniej.

W trakcie wyborów samorządowych w 2006 r. ożyła praktyka *cosplay*, po tym jak legislatorka DPP Hsiao Bi-khim sfotografowała się ze swoimi asystentkami w pozach i kostiumach przywołujących skojarzenia scen z hollywoodzkiego kina akcji. Trzy panie ubrane na czarno upodobniły się do aktorek z filmu *Aniołki Charliego* podczas kampanii przed wyborami do rady miasta Tajpej. Przyjęły tę linię reklamy w nawiązaniu do zadań, które chciały podjąć jako przyszłe radne, tj. zwalczania procederów kupowania głosów wyborczych, korupcji podczas wyborów i prowadzenia kampanii oszczerstw⁴⁵. Strategia ta nie spotkała się ze zbytnim zainteresowaniem społecznym,

⁴² *Announcement by Central Election Commission Chairman Huang Shih-cheng*, Central Election Commission, <http://www.gio.gov.tw/taiwan-website/4-0a/20040320/2004032002.html> (dostęp: 26.01.2012).

⁴³ Huog Chien-chao, *A New History of Taiwan*, Taipei 2011, s. 441-442.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 447.

⁴⁵ *Hsiao endorses her two 'angels' for Taipei council*, „Taipei Times”, 7.02.2006, <http://www.taipeitimes.com/News/taiwan/archives/2006/02/07/2003291913> (dostęp: 23.01.2011).

takim, jakie – jak wspominają specjaliści od marketingu politycznego – miało miejsce w latach 90., kiedy wielu tajwańskim politykom, nawet najwyższego szczebla, zalecano udział w publicznych wydarzeniach w niecodziennych w polityce strojach. Na kartach tajwańskiej sceny politycznej zapisały się nie tylko podobizny Myszki Miki, Piotrusia Pana, Supermana czy Świętego Mikołaja, „wystąpił” także Lucciano Pavarotti⁴⁶. W latach 90. polityka i *cosplay* często szły w parze, co wpisywało się w społeczne uwielbienie tego, co słodkie i urocze, a więc nierzadko dziecięce⁴⁷.

Tymczasem w pierwszej dekadzie nowego milenium pogarszał się stan gospodarki Tajwanu. Winą za brak pożądanых wyników obarczono nieudolne rządy DPP, a szybki wzrost gospodarczy z czasów „cudu gospodarczego” przypisywano zasługom KMT. Był to okres drugiej kadencji prezydenta Chena, która przebiegała w atmosferze pogłębiającej się nienawiści między partiami. Narodowcy starali się unieważnić wybory, a wybuchające skandale finansowe przeplatały się z procesami sądowymi, w których brali udział najwyżsi urzędnicy państwowi i rodzina prezydenta. Tajwańczycy protestowali przeciwko nadużyciom władzy i korupcji, domagając się ustąpienia prezydenta. Uznanie społeczne dla DPP zmalało na przestrzeni zaledwie trzech lat o ponad 4% (24,7% w 2004 do 20,1% w 2007 r.). Odwrotnie wyglądała sytuacja opozycji i jej lidera. Wraz ze wzrostem popularności burmistrza Tajpej Ma i jego nowymi obowiązkami od 2005 r. jako szefa KMT rosło społeczne poparcie dla całej partii (z 21,2% w 2004 do 34% w 2007 r.), co przepowiadało rychły sukces wyborczy i odwrócenie ról u sterów władzy⁴⁸.

Reforma ordynacji wyborczej dokonana w 2004 i w 2005 r. wprowadziła usprawnienia w zakresie zmniejszenia liczby miejsc w Yuanie Ustawodawczym z dwustu dwudziestu pięciu do stu trzynastu, jak i wydłużenie kadencji z trzech do czterech lat. Ponadto przegłosowano zmianę sposobu obsadzania miejsc. Siedemdziesiąt dziewięć miejsc miało być zapelnianych na podstawie wyboru w ramach okręgów jednomandatowych, w tym sześć miejsc dla autochtonów, po trzy z terenów nizinnych i wyżynnych, trzydzieści cztery miejsca przeznaczono dla kandydatów z list partyjnych, po osiągnięciu progu na poziomie 5% oraz z uwzględnieniem pięćdziesięcio-

⁴⁶ *Blind from the sequins in our eyes* (editorial), „Taipei Times”, 9.02.2006, <http://www.taipeitimes.com/News/editorials/archives/2006/02/09/2003292215> (dostęp: 23.01.2011); S. Riger, *From Opposition to Power. Taiwan's Democratic Progressive Party*, Boulder 2001, s. 224.

⁴⁷ Z języka japońskiego *kawaii*, czyli „fajniutki” – zjawisko odgrywa istotną rolę w japońskiej popkulturze. Rozprzestrzeniło się także na Tajwanie, gdzie określa się go *ke'ai*. Społeczne uwielbienie dla tego, co *ke'ai*, wykorzystano w kampanii prezydenckiej Chen Shui-biena w 2000 r., promując serię gadżetów wraz z męską lalką *A-bienwawa*, wzorowaną na postaciach z komiksów, która cieszyła się ogromną popularnością. Od tamtego czasu tego typu podobizny kandydatów na prezydenta sprzedają się przed każdymi wyborami. Szerzej na temat zjawiska *ke'ai* na Tajwanie zob. Chuang Tzu-I, *The Power of Cuteness. Female Infantilization in Urban Taiwan*, „Stanford Journal of East Asian Affairs” 2005, vol. 5, no. 2, s. 21-28.

⁴⁸ *Trends in Core Political Attitudes among Taiwanese*, Election Study Center, National Chengchi University, <http://esc.nccu.edu.tw/english/modules/tinyd2/content/partyID.htm> (dostęp: 23.01.2012).

procentowego udziału kobiet⁴⁹. Zagrożeniem reformy ordynacji była marginalizacja mniejszych partii. W wyborach powszechnych w 2008 r. zwyciężyli kandydaci KMT. Zarówno do legislatury (osiemdziesiąt pięć ze stu trzynastu miejsc – 85,2%), jak i na urząd prezydenta. Najważniejsze stanowisko objął Ma Ying-jeou, pokonując rywala z DPP Franka Hsieha stosunkiem głosów 58,45% do 41,55%⁵⁰.

Przekazanie władzy odbyło się pokojowo, w żaden sposób nie zostało zakłócone publicznymi wystąpieniami. Zgodnie z panującym na Tajwanie zwyczajem przegrany publicznie przyznał się do porażki. Frank Hsieh przeprosił swoich wyborców, biorąc na siebie winę⁵¹. Jednak do prawdziwej klęski DPP doszło dopiero wtedy, gdy wszczęto postępowanie sądowe przeciwko byłemu prezydentowi Chenowi, w związku z oskarżeniami o korupcję i nadużywanie władzy. W 2009 r. został on uznany winnym i skazany na dożywotnie więzienie. Karę skrócono do dwudziestu lat pozbawienia wolności w wyniku oczyszczenia go z jednego z zarzutów.

Wybory 2012 r. – dojrzała demokracja?

Wybory prezydenckie i parlamentarne zaplanowano na jeden dzień – 14 stycznia 2012 r. Umożliwiło to partiom prowadzenie połączonych kampanii, ale jednocześnie sprowadziło walkę polityczną na bardziej ekscytujące i nieznane tory. Organizacja wyborów jednego dnia miała przynieść również korzyści w zakresie finansowym. Spodziewano się też większego zainteresowania kampanią wśród wyborców oraz wyższej frekwencji. Bez wątplenia była to również wyrachowana decyzja KMT, która spodziewając się względnej wygranej DPP w parlamencie w porównaniu z poprzednią kadencją, nie chciała prowadzić kampanii prezydenckiej „w cieniu porażki”⁵². Termin wyborów znany był już w kwietniu 2011 r. Styczniowa data nie była przypadkowa – tydzień przed obchodami Chińskiego Nowego Roku, na który przypadają ferie zimowe, a rodziny gromadzą się w domach. Zagwarantowano więc obywatelom spokojne wejście w rok smoka (według chińskiego kalendarza rozpoczynający się 23 stycznia 2012 r.), tak aby wszyscy zdążyli z przygotowaniami i dojazdem do rodzin.

Tajwańczycy zostali poddani grze wyborczej już jesienią, kiedy KMT zorganizowała huczne otwarcie biura partii w Tajpej, a przewodnicząca DPP wyruszyła partyjnym autobusem w podróż po kraju⁵³. W grudniu 2011 r. odbyło się losowanie

⁴⁹ *Members of the Legislative Yuan*, The Legislative Yuan of the Republic of China, http://www.ly.gov.tw/en/01_introduce/introView.action?id=4 (dostęp: 26.01.2012).

⁵⁰ *Detailed Results of Candidates For The 4th Direct Presidential Election*, Election Study Center, National Chengchi University, <http://vote.nccu.edu.tw/engcec/vote3.asp?pass1=A-2008A0000000000aaa> (dostęp: 28.01.2012).

⁵¹ J.F. Copper, *Taiwan's 2008 Presidential...*, s. 77.

⁵² Cyt. za: Hsu Yung-ming, [w:] O. Chung, *Voting for Tomorrow's Taiwan*, „Taiwan Review”, January 2012, s. 6.

⁵³ O. Chung, *Voting for Tomorrow's Taiwan*, s. 4.

kolejności kandydatów na liście wyborczej⁵⁴. Wkrótce dopięto im symboliczne etykiety objaśniające numery wyborcze: 1. Tsai Ing-wen – jeden dla pierwszej kobiety prezydent w historii Tajwanu; 2. Ma Ying-jeou – dwa dla relegowanego prezydenta, bo dobre rzeczy są w parach; 3. James Soong – trzy jako szczęśliwa cyfra oraz czar trzeciego razu⁵⁵.

Partie polityczne konkurowały ze sobą nie tylko obietnicami politycznymi, ale także oprawą organizowanych wieców wyborczych i imprez oraz charakterem przekazu medialnego. Sloganami kampanii DPP były hasła: „Następny Tajwan. Teraz zdecyduj o przyszłości!”, „Uczciwość i sprawiedliwość”, podczas gdy KMT: „Dalej Tajwan, brawo”⁵⁶. Gdy politycy KMT przekonywali do założeń planu „złotej dekady”, być może dlatego, że poprzednią pod rządami DPP uważa się za straconą, przewodnicząca DPP namawiała Tajwańczyków do wspólnej pracy słowami: „Zakasajmy rękawy”, prezentując swój program polityczny – „10-letnią platformę polityczną”⁵⁷. Sztab „pomarańczowych” Jamesa Soonga nawoływał do wybrania alternatywnego kandydata, zapewniając, że ten wie, jak rządzić. Wszystkich łączył wspólny cel – wygrana w wyborach. W miarę jak kampania nabierała tempa, Tajwańczycy gromadzili się na wyborczych wiecach, skandując za swoimi kandydatami: „Bądź wybrany”⁵⁸. Nierzadko imprezy plenerowe obydwu partii krzyżowały się. Było to szczególnie widoczne w mniejszych miasteczkach. Na tym tle doszło nawet do oskarżeń między kandydatami o kopiowanie pomysłów wizyt⁵⁹. Problem ten nie był znaczący w dużych miastach, gdzie elektorat jest rozproszony i nawet jednego dnia można było uczestniczyć w niezależnych imprezach obydwu partii. Media donosiły, że popularną praktyką było namawianie zwolenników do udziału w wiecach. Pojawiły się też zarzuty ze strony DPP, że z praktyki tej korzysta KMT, płacąc studentom oraz wymuszając na urzędnikach przyjście⁶⁰.

⁵⁴ Loa Iok-sin, Ch. Wang, Mo Yan-chih, 2012 *Elections: DPP draws No. 1 for ballot designation*, „Taipei Times”, 10.12.2011, <http://www.taipetimes.com/News/taiwan/archives/2011/12/10/2003520394> (dostęp: 25.01.2012).

⁵⁵ James Soong kandydował na urząd prezydenta w 2000 r., a cztery lata później ubiegał się o fotel wiceprezydenta.

⁵⁶ W angielskim brzmieniu: „Taiwan NEXT: Decide the Future Now”, „Fairness and Justice”; „Taiwan, jiaoyou” lub „Go Taiwan, bravo!”.

⁵⁷ *Cross-Strait Peace is the Long-Held Consensus*, Kuomintang, <http://www.kmt.org.tw/english/page.aspx?type=article&mnum=113&anum=10328> (dostęp: 20.01.2012); Ch. Wang, *Tsai unveils DPP's policy guidelines*, „Taipei Times”, 23.08.2012, <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2011/08/23/2003511424> (dostęp: 20.01.2012); *Taiwan's Maturing Democracy* (editorial), „Taiwan Review”, January 2012, s. 1.

⁵⁸ „Dong xuan” w języku minnańskim.

⁵⁹ *DPP claims 'degrade democracy': president*, „The China Post”, 21.11.2011, <http://www.chinapost.com.tw/taiwan/national/national-news/2011/11/21/323552/DPP-claims.htm> (dostęp: 21.12.2012).

⁶⁰ Mo Yan-chih, 2012 *Elections: Students not being paid to attend rally: Ma campaign*, „Taipei Times”, 6.01.2012, <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2012/01/06/2003522538> (dostęp: 23.01.2012).

Wiece DPP, bez względu na miejsce, w którym się odbywały, na wsi czy w mieście, miały charakter ludowego jarmarku. Zazwyczaj do sceny prowadziły stragany z oficjalnymi gadżetami i drobiazgami wyborczymi masowo rozdawanymi przybyłym oraz stoiska z przekąskami. Zawsze można było dostać coś do picia, nierzadko wysokowego. Nawet jeśli było to mniejsze zgromadzenie, wielkości osiedlowego, w większym mieście, zawsze było dobrze nagłośnione, przekaz oprawiony akompaniamentem grupy muzycznej lub nagranych piosenkami oraz występami animatorów. Zdarzało się także wspólne z wyborcami lub solo śpiewanie piosenek, tzw. karaoke. Atmosfera tych spotkań była wesoła, żywiołowa, chociaż poruszane tematy poważne i nierzadko w tonie oskarżającym obecną władzę. Wiece KMT miały bardziej zorganizowany charakter, były równie głośne, wesołe i kolorowe, chociaż nie tak spontaniczne. Te największe, w Tajpej, odbywały się w miejscach powszechnie utożsamianych z władzą, jak okolice magistratu i pałacu prezydenckiego. Podczas ostatniego dnia kampanii prezydent Ma wraz z tłumem zwolenników przeszedł symboliczną ponad sześciokilometrową trasę łączącą oba miejsca.

Politycy wszystkich partii kandydujący w wyborach parlamentarnych wykorzystywali wiele innych, oryginalnych możliwości spotkania potencjalnych wyborców, np. na targach, festynach, lokalnych zebraniach i innych miejscach zgromadzeń, czy nawet w świątyniach. Publiczną religijność w okresie wyborczym: składanie ofiar i zawierzanie się bóstwom, należy interpretować jako próbę odwoływania się do uczuć religijnych elektoratu. Szczególną jednak aktywność kandydatów i ich sztabowców można było zauważyć w godzinach szczytu, gdy Tajwańczycy zmierzali do pracy bądź powracali do domów. Bez względu na pogodę, niestrudzenie wręczali przeróżne gadżety reklamowe i drobne prezenty. Wśród nich mające złoty kolor monety jednodolarowe (odpowiednik polskich 10 groszy), które łączono z życzeniami noworocznymi pomyślności i dostatku dla wyborców. Ważnym zadaniem, jakie postawili przed sobą kandydaci, było spotkanie twarzą w twarz z jak najszerszym gronem potencjalnych wyborców, a jeszcze ważniejszym uściskanie ich dłoni. Ten gest symbolizuje więcej niż przyjazne pozdrowienie, wymieniany jest głównie w kręgu przyjaciół, a braterstwo zobowiązuje. Dodatkowo dla starszych wyborców uścisk dłoni wiąże się z okazaniem należnego im szacunku. Efektywność spotkań z elektoratem podnoszono poprzez przejazdy otwartymi, udekorowanymi samochodami i pozdrawianie wyborców. Samochody, skutery i rowery były zresztą bardzo istotnym narzędziem wykorzystywanym w kampanii. Z ozdobionych kolorami partii i wyposażonych w megafony aut ogłaszano nadchodzące wydarzenia wyborcze. Otwarte i ozdobione platformy na ciężarówkach wykorzystywano także jako miejsca dla dopingujących oraz cheerleaderek. Skuterzyści i rowerzyści na usługach sztabów wozili chorągwie z podobiznami kandydatów na prezydentów i parlamentarzystów, a także proporce partyjne na wysokich drzewcach, czym budzili nieodparte skojarzenia z rycerstwem czy wojownikami z dawnych czasów. Przyszli parlamentarzyści chętnie pokazywali się i fotografowali w towarzystwie kandydatów na prezydenta ze swojego ugrupowania, co miało zapewnić identyfikację polityczną oraz zwiększyć szanse na sukces. Tak też wyglądała większość ulotek,

plakatów i billboardów, chociaż w początkowej fazie kampanii KMT nie korzystała z tej strategii.

Pomimo zwyczajowo zacieklej rywalizacji między głównymi partiami kampania wyborcza 2011/2012 r. wprowadziła nową jakość do retoryki wyborczej. Niezmiennie podczas wieców wyborczych częściej można było usłyszeć o potknięciach przeciwników, niż poznać detale programu politycznego partii, ale kandydaci na najwyższy urząd w państwie zachowywali się w sposób dosyć powściągliwy. Jak wyjaśniali Tajwańczycy, wśród przyczyn tego zjawiska należy wskazać osoby samych kandydatów, zarówno prezydent Ma, jak i Tsai otrzymali staranne wykształcenie zagraniczne, a to w kulturze chińskiej nie tylko się liczy, ale i zobowiązuje. Obydwoje posiadają doktoraty w dziedzinie prawa i zdobyli doświadczenie akademickie, zatem cieszą się uznaniem społecznym jako nauczyciele.

Plany polityczne obydwu partii, chociaż odmienne w szczegółach, prezentowały zbieżne cele rozwoju tajwańskiej gospodarki, zmniejszania dysproporcji w społeczeństwie oraz troski o kwestie środowiskowe. Podobnie jak w poprzednich wyborach, polemika prowadzona między partiami i ich liderami uwikłała społeczeństwo w problem stosunków ponad Cieśniną Tajwańską oraz postawiła w obliczu konieczności odgadywania prawdy, gdy strony korzystały z chwytów charakterystycznych dla kampanii oszczerstw i oskarżeń. Podczas gdy Partia Narodowa szczyciła się korzyściami wynikającymi z podpisania z Chinami w 2010 r. ramowego porozumienia o współpracy gospodarczej (Economic Cooperation Framework Agreement, ECFA⁶¹), DPP negowała wchodzenie w jakiekolwiek alianse z Chińczykami. W debatach telewizyjnych prezydent Ma był nieugięty, mówiąc o współpracy z Chinami, Tsai zyskiwała w tematach społecznych, podnosząc kwestię rosnących podziałów społecznych. Rola DPP jako krytyka polityki rządzących otwierała wiele możliwości. Komentatorzy polityczni zauważyli jednak, że debata polityczna trzymała się z dala od banałów⁶². Do istotnego starcia między kandydatami doszło w zakresie tzw. konsensusu 1992. Sprawa dotyczyła zasady „jednych Chin”, odmiennie interpretowanej przez rządy w Pekinie i Tajpej, w zakresie reprezentacji narodu chińskiego⁶³. Podczas gdy prezydent Ma potwierdził istnienie owego konsensusu, partie „zielonych” zdecydowanie mu zaprzeczyły. Tsai proponowała „tajwański konsensus”, w ramach którego obydwa kraje w drodze negocjacji miałyby dojść do wspólnego stanowiska, lecz jego podstawą powinna być akceptacja Tajwańczyków⁶⁴. Prezydent Ma argumentował, że Tsai nie może zaakceptować istnienia konsensusu 1992, ponieważ nie akceptuje istnienia Republiki

⁶¹ Szerzej na temat ECFA zob. Ł. Gacek, E. Trojnar, *Pokojowe negocjacje czy twarda gra? Rozwój stosunków ponad Cieśniną Tajwańską*, Kraków 2012, s. 25-27, 91-99.

⁶² *Taiwan's Maturing Democracy*, s. 1.

⁶³ Szerzej zob. Ł. Gacek, E. Trojnar, *Pokojowe negocjacje...*, s. 13-14.

⁶⁴ Warto dodać, że społeczeństwo Tajwanu już sześć razy wypowiadało się na tematy narodowe poprzez referendum – w 2004 i 2008 r. W żadnym z nich nie osiągnięto wymaganej frekwencji, tj. 50% uprawnionych do głosowania.

Chińskiej⁶⁵. To zaiste kuriozalne wyjaśnienie, zważywszy, że obydwójce kandydaci ubiegali się o fotel prezydenta Republiki Chińskiej, oddaje charakter prowadzonej debaty między kandydatami.

Podobnie jak w każdej poprzedniej kampanii wyborczej, nie obeszło się bez negatywnego PR-u. Ekipa prezydenta Ma zarzuciła Tsai pobieranie korzyści majątkowych z firmy, która dostała państwowe dofinansowanie⁶⁶. Tsai, zaprzeczywszy pomówieniom, pytała, jak długo w tajwańskiej retoryce wyborczej kandydaci będą się obrzucać błotem?⁶⁷

DPP zdobyło sympatię wyborców podczas tzw. kampanii trzech świnek, zainicjowanej po tym, jak KMT zakwestionowała darowiznę – skarbonkę przekazaną przez dziadka i mamę trzyletnich trojaczków podczas wiecu w Tainan. Ze względu na zakaz przyjmowania dotacji od dzieci pieniądze zwrócono dzieciom wraz z przeprosinami. Sytuację tę sztab DPP wykorzystał na upublicznienie incydentu i zakupił ponad 200 tys. świnek skarbonek, które dystrybuował pomiędzy zwolennikami. Dobrze rozpoznawana melodia ze słynnej hollywoodzkiej kreskówki *Trzy małe świnki* towarzyszyła lokalnym kampaniom DPP, a napełniane skarbonki powracały do sztabu partii. Zebrała się z nich kwota ponad 200 mln tajwańskich dolarów (około 20 mln zł), która zasiłowała konto partii w sposób „uczciwy i sprawiedliwy”, zgodnie ze sloganem wyborczym partii⁶⁸.

Sondaże przedwyborcze nieubłagane głosiły, że szanse obydwu kandydatów były zbliżone. Oczekiwano więc impulsu, który przeważą szalę zwycięstwa na którąś ze stron. Jednym z nich miało być udzielenie poparcia Tsai Ing-wenowi przez byłego prezydenta Lee Teng-huia. Wyborcy spodziewali się tego gestu, jednak spekulowano co do formy. Wzruszającym zaskoczeniem dla wielu zgromadzonych podczas ostatniego wiecu DPP był przyjazd prezydenta Lee i przemowa, w której odwołał się do świadomego kształtowania przyszłości Tajwanu oraz jego mieszkańców.

W kontekście wyników wyborów spekulowano też o wpływie pogody, gdyż słoneczny dzień miał sprzyjać starszemu elektoratowi KMT. Prognoza pogody zapowiedziała więc wyniki. Prezydent Ma uzyskał 51,6% poparcia wyborców, czym zapewnił sobie reelekcję. Na kandydaturę Tsai Ing-wena oddano 45,63% głosów, a na Jamesa Soonga – 2,77%. Frekwencja wyniosła niemal trzy czwarte uprawnionych do głoso-

⁶⁵ J. Chung, Chen Hui-ping, Tseng Wei-chen, 2012 *Elections: Ma challenges Tsai over the '1992 consensus'*, „Taipei Times”, 24.12.2011, <http://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2011/12/24/2003521494> (dostęp: 24.01.2012).

⁶⁶ CEPD's Liu keeps beating Yu Chang drum, „The China Post”, 4.01.2012, <http://www.chinapost.com.tw/taiwan/national/national-news/2012/01/04/327902/CEPDs-Liu.htm> (dostęp: 23.01.2012).

⁶⁷ Ch. Wang, 2012 *Elections: Tsai accuses Ma of using smear tactics*, „Taipei Times”, 10.12.2011, <http://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2011/12/10/2003520372> (dostęp: 23.01.2012).

⁶⁸ Piggy Bank Donations Reach NT\$201.2 Million (USD\$6.7 Million), Democratic Progressive Party DPP Taiwan, 8.01.2012, <http://dpptaiwan.blogspot.com/2012/01/piggy-bank-donations-reach-nt2012.html> (dostęp: 25.01.2012).

wania (74,38%)⁶⁹. Wyniki wyborów prezydenckich w historii demokratycznego Tajwanu z lat 1996-2012 zawierają dane w tabeli 1.

Tab. 1. Wyniki wyborów prezydenckich na Tajwanie (1996-2012)

Termin wyborów	23 marca 1996 r.	18 marca 2000 r.	20 marca 2004 r.	22 marca 2008 r.	14 stycznia 2012 r.
Wybrany	Lee Teng-hui	Chen Shui-bian	Chen Shui-bian	Ma Ying-jeou	Ma Ying-jeou
Partia popierająca	KMT	DPP	DPP	KMT	KMT
Frekwencja (w %)	76,04	82,69	80,28	76,33	74,38
Wynik (w %)	54	39,3	50,11	58,45	51,6

Źródło: *On-Line Categories and Results of Elections in Taiwan*, Election Study Center, National Chengchi University, <http://vote.nccu.edu.tw/engcec/vote4.asp?pass1=A> (dostęp: 23.01.2012); *The 13th Presidential Election: Ballots cast*, Central Election Commission, <http://www.cec.gov.tw/en/P1/n0000000000000000.html> (dostęp: 23.01.2012).

Tego samego dnia Tajwańczycy wybrali także przedstawicieli do Yuanu Ustawodawczego. W wyborach wystartowało dwustu osiemdziesięciu trzech kandydatów z okręgów jednomandatowych i stu dwudziestu siedmiu kandydatów z jedenastu list partyjnych. Koalicja „niebieskich” utrzymała większość w legislaturze. W okręgach jednomandatowych zdobyła pięćdziesiąt jeden z siedemdziesięciu dziewięciu miejsc, podczas gdy „zieloni” uzyskali dwadzieścia siedem mandatów, a jedno miejsce przypadło kandydatowi niezależnemu. Z list partyjnych „niebiescy” zagarnęli osiemnaście miejsc, a pozostałe szesnaście pozostało w rękach „zielonych”. W Yuanie Ustawodawczym koalicja KMT zdobyła więc 61,06% miejsc, a DPP 38,05%⁷⁰. Zważywszy, że w wyborach w 2008 r. koalicja DPP zdobyła dwadzieścia siedem miejsc (trzydzieście z okręgów jednomandatowych, a czternaście z list partyjnych), zmiana o szesnaście miejsc w 2012 r. jest istotna z punktu widzenia obydwu partii (14,15%). Pomimo, jak uważają niektórzy analitycy, faworyzującej narodowców ordynacji wyborczej, gra polityczna stała się bardziej efektywna i angażująca zarówno kandydatów, jak i elektorat.

Tuż po ogłoszeniu wyników wyborów przegrani złożyli swoim wyborcom publiczne podziękowania za poparcie, a jednocześnie przeprosiny, biorąc pełną odpowiedzialność za rezultaty kampanii. Gratulując prezydentowi Ma, Tsai Ing-wen

⁶⁹ *The 13th Presidential Election: Ballots cast*, Central Election Commission, 14.01.2012, <http://www.cec.gov.tw/en/P1/n0000000000000000.html> (dostęp: 23.01.2012).

⁷⁰ Udział liczby głosów oddanych na kandydatów oraz partie polityczne „niebieskich” do „zielonych” rozłożył się w proporcji 51,48 do 43,56%. Z tego punktu widzenia niesłychanie istotna pozostaje kwestia zmiany ordynacji wyborczej przyjęta w 2005 r.

wyraziła oczekiwanie, że jego rządy będą skierowane z należytą starannością do wszystkich obywateli. Podkreśliła też, że „jej serce zawsze będzie z Tajwańczykami”⁷¹.

Podsumowanie

W wyniku przemian ustrojowych zainicjowanych pod koniec lat 80. XX w. Tajwan stał się demokracją parlamentarną. Zaangażowanie Tajwańczyków w problematykę polityczną, jakie charakteryzowało pierwsze lata nowego porządku, należy ocenić pozytywnie, a ciągłość tegoż zaangażowania potwierdza wysoka frekwencja we wszystkich wyborach prezydenckich. Obecną scenę polityczną Tajwanu charakteryzuje z jednej strony zagorzała gra polityczna pomiędzy elitami i konkurującymi partiami politycznymi, a z drugiej osobiwość, której nie sposób się oprzeć w kontekście analitycznym. Dominuje tam przewrotna akceptacja dla norm i wartości, które nie miałyby miejsca w ugruntowanych porządkach demokratycznych, spośród których jednakże Tajwańczycy przejęli bezpośredni, spontaniczny i żywiołowy styl prowadzenia kampanii wyborczych, w szczególności ze wzorców amerykańskich. Polityka i władza na Tajwanie nie są wolne od problemu korupcji. Przyczyn tego zjawiska należy szukać przede wszystkim w swoistej kulturze politycznej. Tworzą ją nie tylko nowe doświadczenia demokracji, ale i mozaika wielowiekowej historii oraz tradycji społecznych, konfucjańskich, a także doświadczenia popkultury. Społeczeństwo Tajwanu, ze względu na wyjątkową sytuację związaną z uznaniem międzynarodowym dla Republiki Chińskiej, znajduje się w trudnej sytuacji, będąc zakładnikiem zmieniającej się polityki realizowanej przez kolejne rządy. Dlatego uwzględniając jedynie te wszak szczególne czynniki o egzystencjalnym charakterze państwa, należy zrozumieć powszechną popularność wyborów na Tajwanie. Może ona również wyjaśniać stosowanie czarnego PR-u i populizm, które chociaż w coraz mniejszym nasileniu, to jednak niezmiennie charakteryzują kolejne kampanie wyborcze.

W 2012 r. Tajwańczycy obawiali się niespodziewanych wydarzeń, które mogłyby zakłócić spokój wyborów. Z zażenowaniem wspominali incydent postrzelenia kandydatów na najwyższy urząd w państwie w 2004 r., a z większym spokojem patrzyli na Cieśninę Tajwańską. W tym kontekście chętnie odwoływali się do nie najmilej widzianych wizyt chińskich wycieczek, których w okresie okołowyborczym było stosunkowo mało. Od lipca 2011 r. na Tajwan mogą również przyjeżdżać indywidualni turyści z wybranych chińskich miast. Niektórzy z nich przybyli specjalnie w okresie wyborczym, aby doświadczyć tajwańskiej demokracji. Wybory w 2012 r. przebiegły spokojne, w wyważonym tonie, a zatem otworzyły nowy etap tajwańskiej demokracji. Należy mieć nadzieję, że bardziej dojrzały charakter wyborów powszechnych przyniesie Tajwańczykom tak upragnione pokój i dobrobyt.

⁷¹ Tsai Ing-wen's *Concession Speech*, Democratic Progressive Party DPP Taiwan, 14.01.2012, <http://dpptaiwan.blogspot.com/2012/01/tsai-ing-wens-concession-speech-january.html> (dostęp: 26.01.2012).